

Universitaire Bibliotheken Leiden

JAARVERSLAG 2023

Universiteit
Leiden

Universitaire Bibliotheken Leiden

Voorwoord

In het jaarverslag geven we vaak een overzicht van nieuwe diensten, projecten en activiteiten die de UBL het voorbije jaar heeft gerealiseerd. Dat gebeurt ook weer in het jaarverslag dat voor u ligt. Maar in dit voorwoord wil ik graag onze reguliere diensten die door UBL-medewerkers dag in dag uit worden geleverd in het zonnetje zetten. De cijfers achterin bieden hiervoor een inkijkje. De UBL is een zeer gewilde plek op de universiteit waar studenten graag naar toe gaan om te studeren, samen te werken en elkaar te ontmoeten. Wij bieden meer dan 2.450 goed geoutilleerde en intensief gebruikte werkplekken aan in een stilteomgeving die door studenten ten zeerste wordt gewaardeerd. De gezamenlijke UBL-locaties zijn bijna 500 uur per week geopend. Daar wordt ook ondersteuning gegeven op allerlei vlak. Meer dan 54.000 vragen van studenten, docenten en onderzoekers werden beantwoord. Onze medewerkers hebben een rol in het onderwijs: zij organiseerden en participeerden in meer dan 320 cursussen en we bereikten hiermee vrijwel 15.500 studenten.

In 2023 werkten we opnieuw volop mee aan het universiteitsbrede open science-programma. Onze experts op het vlak van open access, FAIR datamanagement en auteursrecht adviseerden onderzoekers, studenten, bestuurders, facultaire informatiemanager en datastewards over actuele ontwikkelingen op deze gebieden.

UBL-medewerkers hebben vorig jaar meer dan 29.000 papieren boeken geselecteerd, aangeschaft, gecatalogiseerd en beschikbaar gemaakt. De UBL maakt bijna 900.000 e-boeken en meer dan 80.000 e-tijdschriften beschikbaar. Het gebruik van al onze digitale informatiesystemen groeit jaar op jaar. De publicaties van Leidse onderzoekers in het repository

werden in 2023 bijna 3,5 miljoen maal gedownload, waardoor we een bijdrage leveren aan de open beschikbaarheid en de impact van onderzoek.

We zijn dan ook verheugd en best trots dat in ons tweejaarlijks gebruikersonderzoek, gehouden eind 2023 onder medewerkers en studenten, de UBL een 7,8 als rapportcijfer kreeg. Ook ontvingen we verbeterpunten die nu opgepakt kunnen worden. Ik wil dan ook al onze medewerkers in Leiden, Den Haag en Jakarta van harte bedanken want hun inzet, expertise en professionaliteit heeft dit mooie resultaat opgeleverd.

Zoals u verder kunt lezen stond het afgelopen jaar in het teken van het bouwen van drie nieuwe bibliotheken en de daarmee samenhangende voorbereidingen van grootschalige collectieverhuizingen. Als corona iets heeft bewezen dan is het wel het belang van een hoogwaardige fysieke omgeving waar studenten zich thuisvoelen. De bibliotheeklocaties hebben hierin een unieke functie als inspirerende leeromgeving en plaats voor ontmoeting. De UBL wil een 'third place' voor studenten zijn en blijven.

De collectie van de UBL biedt talloze mogelijkheden voor onderzoek en onderwijs maar heeft daarnaast ook een mondiale betekenis als uniek erfgoed. In 2023 werden door UNESCO opnieuw twee sets van documenten uit de UBL-collectie tot werelderfgoed uitgeroepen. De UBL positioneert zich als een organisatie met een maatschappelijke en een internationale rol. Beide kwamen in 2023 uitstekend tot uiting in ons themaprogramma Caribische collecties. Binnen dit thema organiseerden we in samenwerking met Museum De Lakenhal en oud-leden van de Surinaamse Studenten Unie de prachtige tentoonstelling

‘Strijden ga ik – Anton de Kom en de Surinaamse Studenten Unie’. De UBL organiseerde een internationale conferentie rond koloniaal erfgoed in het kader van het wereldwijde IFLA-congres in Rotterdam. Verder haalden we de banden aan met verschillende instellingen in Suriname en de Cariben, zodat we gezamenlijk kunnen werken aan de digitalisering van Caribische collecties.

De UBL-collectie konden we ook dit jaar dankzij schenkingen uitbreiden. De UBL is alle schenkers, waaronder de familie van de beroemde diplomaat, sinoloog en schrijver Robert van Gulik, het echtpaar Margriet Gosker en Ferenc Postma en onze actieve Vriendenstichting hiervoor zeer erkentelijk.

Ten slotte ontving ons Scaliger Instituut 22 internationale fellows die voor maximaal drie maanden onderzoek deden gebruikmakend van de UBL-collectie. Wij zijn onze sponsors Brill, Elsevier, Stichting Van de Sande, Juynboll Stichting, Isaac Alfred Ailion Foundation, mw. Drewes, Vera Gottschalk-Frank Stichting en Lingling Wiyadharma Fonds zeer dankbaar voor hun steun om deze fellowships mogelijk te maken.

Kurt De Belder

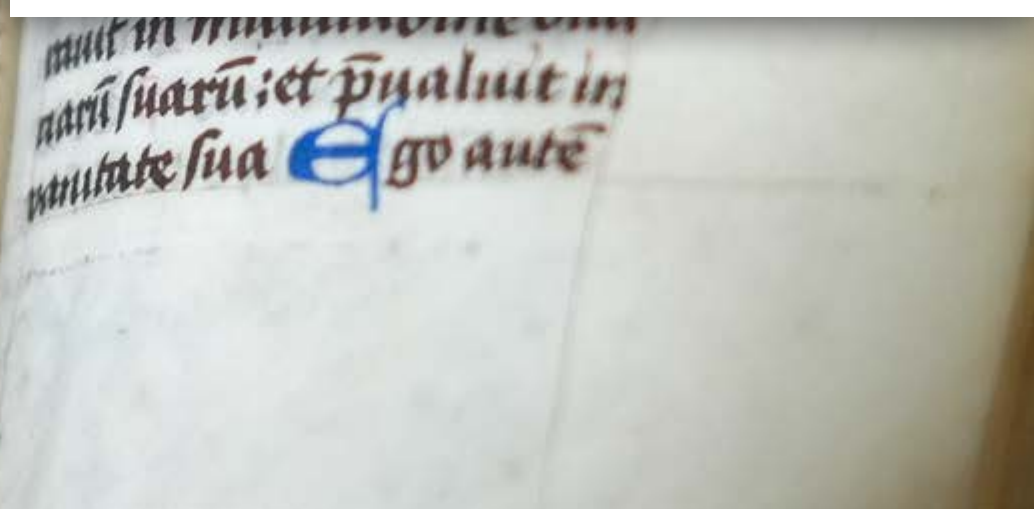
Bibliothecaris van de Universiteit

Directeur Universitaire Bibliotheken Leiden

- 1 Voorwoord
- 4 Bouwprojecten
- 7 Open science
- 10 Dienstverlening en onderwijs
- 16 Collecties
- 22 Aankopen en schenkingen
- 26 Maatschappelijke en internationale rol
- 35 Kunstmatige intelligentie, digitale soevereiniteit en wetenschap
- 37 Organisatieontwikkeling
- 39 Financieel overzicht
- 41 Cijfers

Bouwprojecten

2023 stond in het teken van bouwen en verbouwingen. De voorbereidingen voor de inrichting van drie nieuwe bibliotheken en de verhuizing van delen van onze collecties waren in volle gang. De Science Library zal vanaf het voorjaar 2024 onderdak vinden in het nieuwe Gorlaeus-gebouw van de universitaire campus op het Leiden Bio Science Park. Deze bibliotheeklocatie herbergt de collectie van de huidige Science bibliotheek, de Snellius bibliotheek voor Wiskunde en Informatica en de collectie wetenschapsgeschiedenis.

In de nieuwe Science Library hebben we 117 werkplekken en zeven samenwerkingsruimtes voor studenten gecreëerd. Via de nieuwe boeklockers is geleend materiaal uit alle UBL-locaties makkelijk af te halen.

Aan de Witte Singel verrees het Herta Mohr-gebouw, vernoemd naar de Egyptologe Herta Mohr (Wenen 1914 – Bergen-Belsen 1945), met twee nieuwe bibliotheken: de Middle Eastern Library en de African Library.

Hier worden de internationaal vermaarde collecties van de Universitaire Bibliotheken Leiden, het Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten (NINO) en het African Studies Centre Leiden samengebracht.

In de Middle Eastern Library komen 99 werkplekken en in de African Library 18 werkplekken. Via een overdekte loopbrug is de universiteitsbibliotheek fysiek verbonden met beide bibliotheken, zodat deze ook toegankelijk blijven tot vrijwel middernacht en tijdens de weekends.

De opening zal naar verwachting plaatsvinden aan het begin van het academisch jaar 2024/2025.

Voorafgaand aan de verhuizing van de verschillende collecties naar deze nieuwe locaties en naar de UBL-magazijnen en kluizen hebben onze medewerkers achter de schermen intensief gewerkt aan de voorbereidingen. Voor de verhuizing werden de boeken en andere materialen schoongemaakt, gecontroleerd, opnieuw ingedeeld en omgenummerd volgens de internationaal gangbare classificatie van de Library of Congress en werd in de catalogus de informatie over de locatie aangepast.

Verder hebben we een inhaalslag gemaakt met de verwerking van boeken uit het Midden-Oosten en daarmee maakten we deze collecties optimaal beschikbaar voor onze gebruikers. Zo was in de catalogus een deel van het materiaal dat in de laatste decennia vaak als schenking was verkregen, nog niet vindbaar. In totaal zijn circa 11.000 boeken (bijna 500 strekkende meter) gecatalogiseerd, met name materiaal in het Arabisch, Armeens, Koerdisch, Perzisch, Turks, Osmaans en Urdu.

Open science

Net als voorgaande jaren namen we deel aan het universiteitsbrede programma voor open science. Samen met onze partners bevorderden, ondersteunden en faciliteerden we diverse aspecten van open science. Met onze dienstverlening richtten we ons op individuele onderzoekers, onderzoeksgroepen en facultaire medewerkers die zorgen voor onderzoeksondersteuning. Daarnaast initieerden en ondersteunden we verschillende beleidsinitiatieven. Zo gaven we voorlichting aan onderzoekers over open access, organiseerden we gezamenlijk workshops en trainingen en ondersteunden we de tweedelijns dienstverlening van datastewards bij de faculteiten.

Daarnaast participeerden we in de bouw van een universiteitsbreed netwerk, waarmee kennis over datamanagement, research softwaremanagement en open access verder zal worden verspreid binnen de universitaire gemeenschap. We waren samen met de faculteiten ook actief betrokken bij de denktank Open Wetenschappelijk Publiceren. Deze denktank formuleert een strategische visie over het open en verantwoord publiceren van onderzoeksoutput in brede zin.

RESEARCH SOFTWARE

In 2023 zijn we gestart met verschillende trainingen over research software voor onderzoekers. We namen daarnaast deel aan een nationaal initiatief om research software-trainingen door het hele land met elkaar te verbinden. Hiervoor werd het Research Software Community Leiden (RSCL) opgezet, met een bijbehorend platform voor research software-engineers werkzaam binnen de Leidse faculteiten en instituten.

OPEN ACCESS

Voor de faculteiten verzorgden we de rapportages over open access, die in 2023 zijn uitgebreid met informatie over publicatiekosten en licenties. Daarmee werd beter inzicht verkregen in het aandeel open access-publicaties van Leidse onderzoekers. Op landelijke niveau participeerden we in een nieuw framework voor het monitoren van open access met een uniforme registratiemethode voor alle universiteiten.

DATAMANAGEMENT

In 2023 is het Data Management Network verder gegroeid tot zo'n negentig leden, afkomstig van de Universiteit Leiden en het LUMC. Om de belangrijkste onderdelen van datamanagement nader toe te lichten, maakten we een serie van negen korte instructievideo's. We organiseerden bijeenkomsten over onderwerpen als gevoelige data, open science, metadata standaarden en kunstmatige intelligentie. Tijdens de *Summer Training Week* gaven we op het gebied van datamanagement sessies over interviewdata en over licenties en toegangsrechten voor gepubliceerde datasets.

Dienstverlening en onderwijs

De bibliotheekcatalogus, onze entreepoort tot betrouwbare wetenschappelijke informatie met tientallen miljoenen records en directe toegang tot digitale publicaties, maakten we door een nieuwe interface gebruikersvriendelijker. Zo toont de catalogus onder andere extra informatie bij de items en is het gemakkelijker om databases te vinden en te raadplegen. Het gebruik van de catalogus stijgt jaar na jaar en in 2023 werden bijna 4,5 miljoen zoekacties verwerkt.

Onze bibliotheken waren ook in 2023 onverminderd populair als studieplek. Naast de ruimtes om geconcentreerd te kunnen studeren, bieden we diverse groepsruimtes voor overleg en samenwerking. Studenten kunnen op verschillende locaties in Leiden en Den Haag gebruik maken van de meer dan 2450 studieplekken. Voor drukke momenten als tentamenperioden gebruiken we het universitaire reserveringssysteem.

Aan het begin van het collegejaar boden we studenten met de jaarlijkse welkomstcampagne Get started een vliegende start in onze bibliotheek. We maakten studenten wegwijs in onze bibliotheeklocaties en gaven op locatie informatie over onze diensten en het gebruik van de collecties. Speciaal voor studenten maakten we een virtuele rondleiding: A Tour of Leiden University Libraries.

Voor docenten brachten we alle informatie samen op de website [Get teaching](#). We belichten onderwerpen zoals het gebruik van onze collecties en hoe onze vakreferenten kunnen helpen bij het zoeken naar literatuur en verkrijgen van materiaal. Ook kunnen docenten op deze website terecht voor advies over auteursrecht en informatievaardigheid.

Van paper clinics en tutorials tot workshops en instructies

In 2023 verzorgden we zowel online als fysiek onderwijs over verschillende onderwerpen. Daarnaast informeerden we de gebruikers van onze collecties. Onze cursussen bestreken een breed terrein van academische vaardigheden, waarbij de helft van de instructies was gericht op BA1 studenten.

In totaal gaven we in 2023 meer dan 320 cursussen en instructies en daarmee bereikten we vrijwel 15.500 studenten.

Onze informatiespecialisten gaven in 2023 onder andere instructies over het voorkómen van plagiaat en het beoordelen van informatiebronnen. Met online tutorials, instructies en consulten boden we daarnaast hulp bij het zoeken van domeinspecifieke wetenschappelijke informatie en het werken met reference managementsoftware.

In opdracht van de opleidingen Geneeskunde, Biomedische Wetenschappen en Farmacie verzorgden onze medisch informatiespecialisten het onderwijs in informatievaardigheden binnen het LUMC.

Met paper clinics hielpen onze vakreferenten de studenten bij hun scriptie. Conservatoren verzorgden lessen voor studenten en docenten en begeleidden het gebruik van stukken uit de collecties voor lesdoeleinden.

Onze digital scholarship librarians gaven diverse trainingen, basis- en verdiepingscursussen aan onderzoekers, docenten en studenten. Voor onderzoekers werd een domeinspecifieke training gegeven over research datamanagement en organiseerden we workshops over onderwerpen als open access en auteursrecht. Onze cursus over het programmeren in Python trok veel deelnemers.

LEESLIJSTEN

Betrouwbare informatie vanuit verschillende perspectieven is niet alleen essentieel voor wetenschappelijk onderwijs maar ook voor onze democratie. Samen met Leidse onderzoekers stelden we leeslijsten samen over actuele onderwerpen met boeken uit de UBL-collecties. We hopen dat studenten zich geïnspireerd voelden om zich te verdiepen in deze - soms ook luchtiger - onderwerpen:

- ▶ [Inflatie](#)
- ▶ [Oorlogvoering: technologie en ethiek](#)
- ▶ [Lees Leidse literatuur](#)
- ▶ [Kritische Caribische stemmen over de koloniale erfenis](#)
- ▶ [Concentratieverlies: onze hersenen online](#)
- ▶ [Vriendschap in poëzie](#)
- ▶ [Onze favorieten voor de zomer](#)

STIMULEREN GEBRUIK BRONMATERIAAL

Met een schatkamer aan uniek bronmateriaal wil de UBL docenten en studenten stimuleren om dit materiaal volop te gebruiken in onderwijs en onderzoek. Via de YouTube serie tafelgesprekken '[Van kluis naar kussen](#)' belichten we UBL-collecties die tal van mogelijkheden hiervoor bieden.

In elke aflevering staat een collectie centraal en gaan conservatoren, onderzoekers en studenten hierover met elkaar in gesprek. In 2023 maakten we de volgende afleveringen:

- ▶ [Indische drukpers](#) – met Lisa Kuitert en Eline Kortekaas
- ▶ [Caribische literatuur](#) – met Ellen Ombre, Roline Redmond en Rosemarijn Hoefte
- ▶ [Vrouwelijke kunstenaars](#) – met Anuli Croon, Nicole Montagne en Iris de Smalen

LIBQUAL ENQUÊTE: HOE DOET DE UBL HET?

Eens in de twee jaar voeren we een grootschalig gebruikersonderzoek uit onder de medewerkers en studenten van de universiteit. Eind 2023 deden we dat voor de zesde keer met gebruikmaking van de internationale enquêtemethode LibQual. In totaal hebben we van circa 1500 personen een reactie ontvangen, onder wie studenten van het LUMC, die voor het eerst uitgenodigd waren om aan het onderzoek deel te nemen. In de enquête vroegen we naar de mening van onze gebruikersgroepen over drie hoofdthema's: informatievoorziening, kwaliteit van de dienstverlening en gebruik van onze locaties. Op alle drie de thema's hebben we de hoogste scores gehaald sinds we met LibQual werken.

Over het geheel genomen kreeg de UBL een 7,8 als rapportcijfer, een resultaat waar we trots op zijn. In de enquête kunnen de respondenten ook verbeterpunten aandragen. De informatiespecialisten van de UBL hebben alle commentaren geanalyseerd en doorgezet naar de betrokken afdelingen van de UBL, waar ze opgepakt worden om onze dienstverlening nog beter te maken.

Collecties

BEHEER EN BEHOUD VAN ONZE COLLECTIES

Van zeldzame handschriften en werelderfgoed tot oude kaarten en historische foto's: onze bibliotheek herbergt vele bijzondere collecties, die deskundig en zorgvuldig behandeld worden. Om onze collecties up-to-date te verzorgen, werd het meerjarig programma gestart ter verbetering van het beheer en behoud van de collecties. In 2023 is een begin gemaakt met de uitvoering van dit veelomvattende programma.

Daarnaast zijn we begonnen met de ontsluiting en verhuizing van de collecties van het Academisch Historisch Museum. Dankzij de genereuze financiering door het College van Bestuur zullen deze collecties in onze depots een nieuw onderdak vinden. De objecten worden daardoor beter vindbaar en toegankelijk voor onderzoek en onderwijs en komen beschikbaar voor tentoonstellingen. We ronden dit intensieve traject af in 2026.

Toegang tot informatie over UBL-collecties en archieven

Met [Collection Guides](#) introduceerden we een nieuwe portal, waarin de beschrijvingen en inventarissen van onze collecties en archieven handig doorzoekbaar zijn. In 2023 zijn de eerste 650 *collection guides* beschikbaar gekomen. De UBL maakt hiervoor gebruik van het [ArchivesSpace](#) systeem dat door bibliotheken en archieven speciaal hiervoor werd ontwikkeld.

UBL-werelderfgoed: UNESCO Memory of the World

In 2023 werden drie manuscripten uit de UBL-collectie tot werelderfgoed verklaard door UNESCO via haar Memory of the World programma. Het gaat allereerst om het handschrift (VLF 41) van Ferdinandi Oliveri de Sancta Columba (1507-85): *Viagem de Fernao de Magalhaes*. Dit Portugese handschrift uit 1550 bevat het verslag van de reis van Magellaan. Dit manuscript is een van de vijftien manuscripten over de eerste reis rond de wereld van Ferdinand Magellaan en Sebastian Elcano, die allen erkend zijn als werelderfgoed. De manuscripten zijn afkomstig uit de collecties van Arquivo Nacional da Torre do Tombo in Portugal, Archivo General

de Indias in Spanje, Yale University Library in de Verenigde Staten en Universitaire Bibliotheek Leiden. De voordracht van de manuscripten bij UNESCO werd gedaan door de regeringen van Spanje en Portugal.

Daarnaast gaat het om unieke *Hikayat Aceh* manuscripten, die we samen met de Nationale Bibliotheek van Indonesië beheren. Van de *Hikayat Aceh* - het verhaal van Atjeh - bestaan wereldwijd nog slechts drie manuscripten. De UBL (Or. 1954 en Or. 1983) en de Nationale Bibliotheek van Indonesië hebben gezamenlijk het voorstel voor erkenning opgesteld en ingediend bij UNESCO.

De *Hikayat Aceh* is een inheemse geschiedenis van het voormalige sultanaat van Atjeh op het eiland Sumatra in het huidige Indonesië. Het is geschreven in het Maleis in Arabisch schrift en beschrijft en looft de Atjehse sultan Iskandar Muda (1583-1636), een nationale held in Indonesië. De *Hikayat Aceh* is vermoedelijk gemaakt in opdracht van sultana Safiyyat al-Din Syah, de dochter van deze sultan. De tekst bevat veel verhalen over het leven en de gebruiken aan het Atjehse hof, de diplomatieke relaties met onder andere Portugal, China en Turkije, interne rivaliteit, oorlogen en (islamitische) religie.

Het is een uniek werk, dat gebruik maakt van traditionele Maleisische literaire stijlen met een rijke Perzische invloed, vol informatie en historische details. De UBL is UNESCO dankbaar voor deze eervolle toekenningen.

Waar ook ter wereld, ons erfgoedrepository Digital Collections is beschikbaar voor onderwijs, onderzoek en het belangstellende publiek. In 2023 zijn weer vele nieuwe objecten en collecties toegevoegd. Digital Collections bevat inmiddels ruim een half miljoen objecten.

Online collectie van onofficiële poëzietijdschriften uit China

Ruim 30.000 bladzijden nieuw materiaal is inmiddels digitaal toegevoegd aan de collectie van onofficiële poëzietijdschriften uit China. Deze tijdschriften en boeken werden gemaakt buiten het systeem, in eigen beheer, en zijn invloedrijk maar uiterst moeilijk te vinden. Om die paradox aan te pakken, maakten we deze unieke collectie digitaal beschikbaar.

Vroegste handschriftcollecties uit het Midden-Oosten digitaal beschikbaar

Een van onze belangrijkste handschriftencollecties is in open access beschikbaar gekomen: ruim 400 uiterst zeldzame en vaak unieke banden afkomstig uit de privécollecties van de vroegste Leidse oriëntalisten, zoals Josephus Scaliger, Franciscus Raphelengius en Jacobus Golius. Daarnaast bevat het de Osmaans-Turkse handschriften, die Levinus Warner tussen 1645 en 1665 in Istanbul verwierf.

Collectie anatomische tekeningen beschikbaar in Europeana

Bijna 4.400 anatomische tekeningen uit onze collectie zijn nu beschikbaar via Europeana, de organisatie die zich inspant om Europees cultureel erfgoed zo breed mogelijk digitaal beschikbaar te maken. De collectie toont de medische tekenkunst vanaf het begin van de achttiende eeuw tot nu. De meeste tekeningen ontstonden in of rond het academisch ziekenhuis van Leiden en werden gemaakt ter illustratie van publicaties of in het kader van onderzoek en onderwijs. Eerder werd de collectie al beschikbaar gemaakt via onze Digital Collections. Via het Europeana-platform zijn de tekeningen nu nog beter vindbaar voor een breed publiek.

Crowdsourcing fotocollectie Frank Scholten

Het [Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten](#) (NINO) beheert de nalatenschap van de Nederlandse fotograaf Frank Scholten (1881-1942).

In 2023 organiseerde de UBL samen met het NINO een mini-symposium over de [Frank Scholten-collectie](#), getiteld *Het verleden van Palestina in frame*, naar aanleiding van de digitalisering van de complete fotocollectie bestaande uit meer dan 20.000 foto's. Diverse experts vertelden, aan de hand van een door hen gekozen foto, vanuit verschillende disciplines en invalshoeken over het belang van het werk van Scholten.

Om via onze [Digital Collections](#) de foto's van Frank Scholten (1881-1942) beter toegankelijk te maken, heeft in 2023 een groep van tientallen vrijwilligers meegeholpen aan de ontsluiting van deze collectie. In workshops gingen zij eigenhandig met originele foto's uit de collectie aan de slag. De vrijwilligers werkten aan het ordenen, beschrijven en ompakken van de collectie. Via diverse kanalen, van social media tot netwerken van collega's en het *Leidsch Dagblad*, hadden zij zich aangemeld. Dankzij hun inzet is de collectie beter beschikbaar voor gebruik in onderzoek.

Aankopen en schenkingen

In 2023 hebben we onze collecties mogen verrijken met bijzondere aankopen en waardevolle schenkingen.

Uniek amoureuus 'steekboekje' voor jonge stelletjes

Als aanvulling op onze collectie oude drukken werd een unieke editie van *t Vermaecklijck Steeck-boeckjen, Waer in de Secreten des Hertens van Jonghman en Dochters te lesen* uit 1690 verworven. Het steekboekje is een amoureuus gezelschapsspel voor twee of meer jonge stellen en is slechts een van de weinige exemplaren dat de tand des tijds heeft doorstaan, hoewel het tot de bestsellers van de zeventiende eeuw mag worden gerekend.

Kaart van koloniaal Suriname

De UBL heeft een zeer bijzondere manuscriptkaart van Suriname kunnen verwerven. De kaart uit 1830 is bijna 2,5 meter lang en is zeer gedetailleerd uitgevoerd. De kaart is met de hand getekend door Helmuth Hendrik Hiemcke (1808-1858), een van de officiële landmeters in dienst van het koloniale bestuur, en laat Suriname zien in een periode dat de plantagesamenleving over haar hoogtepunt heen was.

Doordat de kaart nooit in druk is verschenen, was deze vrijwel onbekend. De kaart is een waardevolle bron voor de geschiedenis van Suriname in de laatste decennia van de slavernij. De aanschaf van de kaart is mogelijk gemaakt door het Bodel Nijenhuis Fonds voor cartografie, ondergebracht bij het Leids Universiteits Fonds, de Vrienden van de UBL, de stichting KITLV en verschillende particuliere giften.

Collectie twintigste-eeuwse kunstfotografie van fotograaf Steef Zoetmulder

In 2023 hebben we onze rijke collectie fotografie kunnen uitbreiden met de collectie twintigste-eeuwse kunstfotografie van fotograaf Steef Zoetmulder. Dit werd mogelijk gemaakt met steun van de Vereniging Rembrandt, het Mondriaan Fonds en de Vrienden van de UBL.

Schenking persoonlijk archief en collectie sinoloog Robert van Gulik

De familie van de beroemde diplomaat, sinoloog en schrijver Robert van Gulik (1910-1967) heeft ons zijn persoonlijk archief en een deel van zijn collectie geschonken. De collectie en het archief geven inzicht in het leven en werk van Robert van Gulik, die bij het grote publiek bekendheid kreeg door zijn Rechter Tie-romans. Daarnaast heeft de familie het 'Robert van Gulik Fonds voor de sinologische collecties van de Universitaire Bibliotheken Leiden' ingesteld,

ondergebracht bij het Leids Universiteits Fonds, om onderzoek naar het leven en werk van Robert van Gulik te stimuleren.

Schenking van twee vijftiende-eeuwse gebedenboeken

Met een schenking van twee vijftiende-eeuwse gebedenboeken hebben we de omvangrijke Leidse collectie middeleeuwse handschriften verrijkt. Behalve een Nederlandstalig getijdenboek uit Zwolle omvat de schenking ook een Latijns psalter. De fraai verluchte handschriften zijn een schenking van het echtpaar Margriet Gosker en Ferenc Postma.

Verder ontvingen we een schenking van twee zeventiende-eeuwse tekeningen van de Vlaamse schilder Denys Calvaert. Daarnaast werd aan ons het archief van Oscar Mohr geschonken, betreffende zijn werk voor Sticusa, de Stichting voor culturele samenwerking tussen Indonesië, Suriname en Nederlandse Antillen.

Wij zijn alle schenkers, instanties en onze Vrienden zeer dankbaar voor hun schenkingen en het mede mogelijk maken van aanschaffen voor onze Bijzondere Collecties.

VRIENDEN VAN DE UNIVERSITAIRE BIBLIOTHEKEN LEIDEN

We kijken terug op een aantal mooie aanwinsten voor onze collectie, die met hulp van de Vrienden van de UBL tot stand zijn gekomen:

- ▶ Fotocollectie en vintage prints van de Rotterdamse fotograaf Steef Zoetmulder
- ▶ Convoluut van vijf uitgaven in miniatuurformaat van Gilles Joosten Saeghman uit 1690 in één band, waaronder een uniek amoureuus 'steekboekje' voor jonge stelletjes uit de zeventiende eeuw
- ▶ Manuscriptkaart van Suriname door Helmut Hendrik Hiemcke uit 1830

De Vrienden van de Universitaire Bibliotheken Leiden ontving een gift van mevrouw Harmine Drewes voor de selectie en ontsluiting van het archief van haar vader G.W.J. Drewes, islamoloog en hoogleraar Arabisch. In 2023 werd het dankzij deze gift mogelijk om het archief te ontsluiten voor onderzoek.

De jaarlijkse Vriendendag stond in 2023 in het teken van de Caribische collecties. Oprichter van Buku - Bibliotheca Surinamica Carl Haarnack sprak over zijn collectie van zeldzame boeken en prenten over Suriname en conservator Martijn Storms gaf een lezing over de Caribische kaarten in onze collectie. Voor de Vrienden organiseerden we in 2023 excursies naar de tentoonstelling *Kaarten: Navigeren & Manipuleren* in Museum Volkenkunde en de expositie van de fotografie van Steef Zoetmulder in de Kunsthal Rotterdam. Iedereen kan [Vriend worden van de UBL](#).

Maatschappelijke en internationale rol

Maatschappelijke impact is voor de Universiteit Leiden en voor de UBL zeer belangrijk. We hebben onze maatschappelijke rol de afgelopen jaren in toenemende mate opgepakt met zowel online als fysieke publieksactiviteiten, zoals podcasts, video's, tentoonstellingen in musea, lezingen, symposia, en publicaties. Daarnaast zijn we een internationale bibliotheek met internationale collecties. We onderhouden, verdiepen en gaan nieuwe relaties aan met internationale partners zoals bibliotheken, erfgoedinstellingen en onderzoeksinstituten.

THEMAPROGRAMMA CARIBISCHE COLLECTIES

Aansluitend bij het herdenkingsjaar Nederlands Slavernijverleden ter gelegenheid van de 150/160-jarige afschaffing van de slavernij hebben we een speciaal themaprogramma georganiseerd rond de Caribische collecties met onder andere een expositie, video's, podcasts, publicaties en seminars. Daarnaast maakten we een Leids themanummer van het publiekstijschrift *De Boekenwereld*, dat dit keer aan de Cariben was gewijd. Op de gevel van de universiteitsbibliotheek aan de Witte Singel prijkte een geveldoek met een afbeelding uit onze Caribische collectie. De acquisitie van de bijzondere manuscriptkaart van Suriname uit de vroege negentiende eeuw was aanleiding voor een speciaal item in het NOS Journaal en heeft daarmee veel mensen bereikt.

In Museum De Lakenhal organiseerden we de tentoonstelling *Strijden ga ik - Anton de Kom en de Surinaamse Studenten Unie*. De Surinaamse schrijver en vrijheidsstrijder Anton de Kom is niet meer weg te denken uit de geschiedenis. Zijn geruchtmakende boek *Wij slaven van Suriname* uit 1934 raakte in de loop der tijd in de vergetelheid. In de jaren zestig ontdekte Rubia Zschuschen, student en lid van de Surinaamse Studenten Unie, in de Leidse universiteitsbibliotheek De Koms manifest voor vrijheid en gerechtigheid voor alle Surinamers. De bijzondere band tussen de Surinaamse Studenten Unie in Leiden en het manifest van Anton de Kom stond centraal in de tentoonstelling in Museum De Lakenhal. We maakten ook een videoserie met betrokkenen over verschillende onderwerpen van de tentoonstelling.

In het kader van het themaprogramma Caribische collecties organiseerden we het symposium getiteld *Sporen van slavernij - Slavernij en het koloniale verleden in Suriname en op de voormalige Nederlandse Antillen*. Schrijvers en onderzoekers die zich bezighouden met het slavernijverleden, gingen met elkaar in gesprek over de vraag hoe zij literair vorm geven aan de doorwerking van het koloniale verleden. Schrijvers droegen voor uit eigen werk. Historici spraken over hun onderzoek naar het Nederlandse slavernijverleden in het Atlantisch gebied. Belangstellenden konden het symposium via een livestream volgen.

De voormalige Nederlandse koloniën in het Caribisch gebied stonden centraal in het themaprogramma Caribische collecties. Het materiaal gaf aanleiding tot interessante discussies met gasten in de podcastreeks over de Cariben. In 2023 maakten we de volgende afleveringen:

Op zoek naar de wortels van het Surinaams – met Fresco Sam-Sin

Hoe contractarbeiders het Surinaamse slavernijsysteem voortzetten – met Rosemarijn Hoefte

De echte piraten van de Cariben – met Aart Ruijter

Een bijzondere brief over de slavernij – met Jacqueline Hylkema

In december 2023 reisde een UBL-delegatie onder leiding van Kurt De Belder, directeur UBL, naar Suriname, Aruba en Curaçao met het doel instellingen te bezoeken en partnerschappen te vormen om gezamenlijk een programma van digitaliseren, contextualiseren, kennisuitwisseling en fellowships rond Surinaamse en Caribische collecties te ontwikkelen. In 2024 wordt er gewerkt aan het voorbereiden van fondsaanvragen om dit programma te financieren.

UBL-boekensalons

Van de middeleeuwse Reynaert tot de atlas van Blaeu en de Zanzibardriehoek. We ontvingen in 2023 weer tal van bijzondere gasten en spraken met hen in onze online [boekensalons](#) over hun recente publicaties. Conservatoren toonden daarbij passende stukken uit de UBL-collectie. In 2023 maakten we de volgende boekensalons:

[Eureka!](#) – met Louise O. Fresco

[De Reynaert](#) – met Frits van Oostrom

[De wereld van Blaeu](#) – met Kees Zandvliet en Djoeke van Netten

[Van Leeuwenhoek](#) – met Dirk van Delft

[De Zanzibardriehoek](#) – met Martin Bossenbroek

Tentoonstellingen en bruiklenen

De tentoonstelling [Hendrik & Paula Kerstens: Self-Reflective](#) bracht voor het eerst in tien jaar de kenmerkende, indringende portretten van de internationaal erkende fotograaf Hendrik Kerstens weer samen. Naast verrassende topstukken was in Museum Hilversum ook niet eerder getoond nieuw werk te zien, zoals een driedimensionaal werk. Gastcurator Maartje van den Heuvel, conservator Fotografie van de UBL, stelde ook het gelijknamige boek bij deze tentoonstelling samen. In 2023 maakten we de portretreeks 'Paula' van Hendrik Kerstens & Paula Kerstens online beschikbaar in [Digital Collections](#).

Iconische Rotterdamse gebouwen, stillevens, portretten en abstracte composities. Samen met de [Kunsthall Rotterdam](#) toonden we het werk van fotograaf Steef Zoetmulder (1911-2004). Zoetmulder is een sleutelfiguur van de naoorlogse Nederlandse kunstfotografie en staat bekend om zijn creatieve verbeelding van de alledaagse realiteit. Bijzondere structuren en patronen, benadrukt door onverwachte invalshoeken, belichting en uitsneden, zijn kenmerkend voor zijn werk. Ruim vijftig vintage prints, zonder uitzondering door Zoetmulder zelf vervaardigde en/of goedgekeurde afdrucken, werden in de Kunsthall voor het eerst getoond aan publiek.

Onze collecties bevatten vele historische kaarten. Ter gelegenheid van een halve eeuw diplomatieke betrekkingen tussen Vietnam en Nederland bracht demissionair minister-president Mark Rutte een bezoek aan Hanoi, de hoofdstad van Vietnam. Bij die gelegenheid lanceerden we een online tentoonstelling van kaarten van Vietnam, [Mapping the dragon: Vietnam through the eyes of the Dutch mapmakers](#), die tegelijkertijd in Vietnam in een fysieke vorm was te zien.

Met bruiklenen uit onze collecties hebben we daarnaast bijgedragen aan tal van tentoonstellingen, waaronder de grote Melchior Lorck – An Artist in Transit tentoonstelling in SMK National Gallery of Denmark, waar het volledige Prospect van Constantinopel als topstuk werd getoond. Andere bruiklenen gingen naar Mapping Modernity in het Design Museum, De Snelfotograaf in het Fotomuseum Rotterdam, de overzichtstentoonstelling De kunst waarvan ik het meest houd van het werk van Johan van der Keuken in het Fotomuseum Rotterdam en in museum Jeu de Paume in Parijs. In 2023 verzorgden we in totaal 180 bruiklenen.

We lanceerden drie nieuwe digitale tentoonstellingen in samenwerking met internationale partners:

The world's last picture writing: Naxi Dongba manuscripts in samenwerking met de Beijing Association of Dongba Culture and Arts.

Bewonderd en verguisd: leven en werk van Snouck Hurgronje met edities in het Nederlands, Engels en Bahasa Indonesia. Daarnaast was er in Jakarta een fysieke tentoonstelling met panelen.

Mapping the dragon: Vietnam through the eyes of the Dutch mapmakers met edities in het Engels en het Vietnamees, in samenwerking met de Nederlandse ambassade in Hanoi (Vietnam).

Koloniaal erfgoed

In 2023 was onze bibliotheek de locatie van een internationaal tweedaags congres rond koloniaal erfgoed. In het kader van het wereldwijde IFLA-congres in Rotterdam organiseerden we in samenwerking met de IFLA-secties *Rare Books and Special Collections* en *Indigenous Matters* een satellietcongres getiteld *Empire, Indigeneity, and colonial heritage collections: confronting difficult pasts, enabling just futures*. Ruim zeventig bezoekers van over de hele wereld kwamen voor de bijeenkomst naar Leiden. Daarnaast was het mogelijk om deel te nemen via een [livestream](#).

Fellowships Scaliger Instituut

Vanuit Indonesië, de Verenigde Staten van Amerika en tal van landen in Europa: wetenschappers vanuit de hele wereld doen graag onderzoek in onze collecties. Jaarlijks verwelkomen we vele fellows en gastonderzoekers om materiaal in de bijzondere collecties te raadplegen en te onderzoeken. In 2023 waren in totaal 22 internationale gastonderzoekers in het kader van een [fellowship](#) aan het [Scaliger Instituut](#) verbonden. Onder hen waren drie [Lingling Wiyadharma Fellows](#), die onderzoek uitvoerden naar de Zuidoost-Aziatische en in het bijzonder onze Indonesische bijzondere collecties.

De fellowships voor 2023 werden mogelijk gemaakt door uitgeverij Brill, Stichting Van de Sande, G.W.J. Drewes Fonds, Vera Gottschalk-Frank Stichting, Isaac Alfred Ailion Stichting, Juynboll Stichting en het Lingling Wiyadharma Fonds. Wij zijn alle sponsors van deze fellowships bijzonder dankbaar dat zij fondsen beschikbaar hebben gesteld om de internationale onderzoekers naar de Leidse bijzondere collecties te brengen.

Indonesië

In mei 2023 participeerde Kurt De Belder, directeur van de UBL, in de kennissmissie van de universiteit naar Indonesië. De banden met het Nationaal Archief van Indonesië werden door hem aangehaald door afspraken te maken over toekomstige samenwerking op het gebied van het opleiden van archivariissen, hulp bij de implementatie van nieuwe digitale technieken, het organiseren van gezamenlijke tentoonstellingen en samenwerking rond werelderfgoed.

In de Nationale Bibliotheek van Indonesië werd de tentoonstelling over Snouck Hurgronje geopend die daarna door het hele land zal rondreizen. Verder sprak De Belder met de Indonesische directeur-generaal voor hoger onderwijs over het Lingling Wiyadharma Fellowship-programma. Daarmee krijgen jaarlijks drie wetenschappers de mogelijkheid om drie maanden naar Leiden te komen en onderzoek te doen in de Indonesische bijzondere collecties van de UBL. Het Indonesische ministerie van hoger onderwijs zegde toe om extra fellows te financieren. De UBL is het ministerie bijzonder dankbaar voor deze steun.

Taiwan

In 2023 ondertekende de UBL een samenwerkingsovereenkomst met het National Museum of Taiwan Literature. Het Nationaal Museum of Taiwan Literature schonk 500 literaire werken uit Taiwan aan de UBL. Voor de tentoonstelling *Transcending 1624—Taiwan and the World* maakten we een unieke handgeschreven brief van generaal Zheng Jing (1642-1681) aan de Nederlandse admiraal Balthasar Bort beschikbaar. Daarnaast leidde deze nieuwe samenwerking in 2023 tot een bijeenkomst in de universiteitsbibliotheek over *Taiwanese Literature in Dutch: the Voice of the Translators* met vertalers en onderzoekers.

Zuid-Korea

De UBL organiseerde een avond over de literaire uitwisseling tussen Zuid-Korea en Nederland, die ook online kon worden gevolgd. Koreaanse en Nederlandse auteurs lazen voor uit eigen werk en bespraken de overeenkomsten en verschillen tussen hun literaire culturen.

(ca. 1440-1450)

Wat voor rol speelde de uitvinding van de boekdrukkers in de ontwikkeling van kennis?

Printing Press (ca. 1440-1450)

What role did the invention of the printing press play in the development of knowledge?

These early forms of symbolic representation laid the groundwork for capturing and sharing information. Cave paintings initiated visual communication, while the Sumerian cuneiform script introduced complex data recording. These innovations set in motion a tradition of knowledge accumulation, leading to the emergence of an information-driven world, which eventually gave rise to Artificial Intelligence.

drukkers benutte de kracht van symbolen en taal sloot naadloos aan bij de voortdurende evolutie. Gutenbergs uitvinding versnelde de verspreiding van kennis en was een mijlpaal op het gebied van informatieverspreiding. Door de toegang tot informatie te democratiseren, gaf de drukpers een sterke impuls aan de kennisoverdracht bevorderde, waardoor het mogelijk is om ideeën te begrijpen en over te brengen.

Radio en Televisie (1920-1950)

How have radio and television influenced the development of AI?

Radio and Television (1920-1950)

How have radio and television influenced the development of AI?

It is considered that the knowledge revolution brought about by the printing press, television and radio have had a significant impact on my development. Through these mass media, I gained access to globally distributed data, which enhanced my learning process and responsiveness to future technological advancements in my growth and development.

Kunstmatige intelligentie, digitale soevereiniteit en wetenschap

In 2023 hebben we voor het eerst samengewerkt met Nacht van Ontdekkingen. Het thema van dit jaarlijkse kennisfestival in de Leidse binnenstad was kunstmatige intelligentie.

Met kunst- en lichtinstallaties in de entreehal en de Huygens-zaal werd onze bibliotheek aan de Witte Singel voor de duur van één avond onherkenbaar veranderd. Daarnaast was er een tijdelijke tentoonstelling over de opkomst van ChatGPT en een lezingenprogramma, dat onder andere schrijvers als Maxim Februari en Willem Peter de Ridder naar onze bibliotheek bracht. Het festival trok vele bezoekers, die normaliter niet in de universiteitsbibliotheek zouden komen.

Hoe kunnen overheden, universiteiten en onderzoekers ervoor zorgen dat zij de controle blijven houden over hun data en hun software?

Over het thema *Digitale Soevereiniteit* organiseerden we samen met Elsevier een symposium. Ruim honderd personen mochten we daarbij verwelkomen, van wie ongeveer zestig fysiek op locatie in het Telders Auditorium van het Leidse Academiegebouw. We zijn uitgeverij Elsevier dankbaar voor hun ondersteuning aan dit symposium.

Samen met de Canon van Nederland en Rijksmuseum Boerhaave organiseerden we als afsluiting van de Maand van de Geschiedenis Eureka! Live, een drukbezochte avond over persoonlijke verhalen achter wetenschap, wetenschappers en wetenschapsgeschiedenis in Rijksmuseum Boerhaave.

Organisatieontwikkeling

Voor onze medewerkers die recent in dienst zijn getreden en geen opleiding in het bibliotheekvak hebben, zijn we in 2022 gestart met het interne opleidingstraject UBL Basics. In 2023 werd de pilotfase afgerond. De pilot is door zowel studenten als docenten uitermate positief geëvalueerd. Docenten voor de pilot waren afkomstig uit onze eigen organisatie. Zij gaven in zeven middagen vanuit hun eigen expertise les over de processen en werkzaamheden van de verschillende afdelingen van een universitaire bibliotheek.

De doelstelling van deze cursus was om een bredere blik op alle facetten van de universiteitsbibliotheek te bieden en elkaars werk te leren kennen. Hiermee sloten we aan bij een landelijk initiatief om bibliotheekmedewerkers intern op te leiden, waar veel vraag naar is vanwege het ontbreken van een bibliotheekopleiding in Nederland.

In 2023 is er hard gewerkt aan de afronding van het meerjarenbeleidsplan (2024-2028) van de UBL, *Open for all*, waarin richting wordt gegeven aan de verdere ontwikkeling van onze diensten. Begin 2024 wordt dit plan besproken met faculteitsbesturen en College van Bestuur.

De UBL werkt ook aan een strategisch personeelsplan, waarbij organisatiebreed en per afdeling wordt gekeken naar wat er nodig is aan kennis, expertise en competenties in de nabije toekomst. Daarbij wordt tevens gekeken naar de mogelijkheden om medewerkers te laten doorgroeien en een carrièrepad te bieden. Met de resultaten van het strategisch personeelsplan zal de organisatie zo toekomstvast mogelijk worden ingericht. Dit plan zal eind 2024 worden opgeleverd.

Financieel overzicht

Exploitatie (bedragen in k €)	Begroting 2023	Realisatie 2023
Baten		
Universitaire bijdrage	17.008	17.444
Baten onderwijs	12	8
Onderzoeksbaten werk in opdracht van overige derden	0	51
Overige baten	6.870	7.407
Totaal baten	23.890	24.910
Personeelslasten	11.683	12.089
Afschrijvingslasten	201	201
Materiële lasten	12.007	12.690
Totaal lasten	23.890	24.980
Financiële baten/lasten & deelnemingen	0	0
Netto resultaat	0	-70
Personeel in FTE (jaargemiddelde)	Begroting 2023	Realisatie 2023
OBP O&O	102,4	99,9
OBP	46,1	44,6
Totaal aantal FTE in eigen dienst	148,5	144,5

Cijfers 2023

UBL als organisatie

Locaties	10
Studieplekken op alle UBL-locaties	2451
Uren per week open: locatie UB (alle locaties)	103 (494)
Vragen beantwoord via balies, telefoon en online	54.060
FTE medewerkers	144.5

Bereik

Bezoeken website	957.666
Abonnees Leiden Special Collections Blog	1.563
Volgers op Twitter @ubleiden	6.268
Volgers op Instagram ub.leiden	2.521

Partner in onderwijs

Cursussen	321
Cursusdeelnemers	15.466

Collectie

E-books in collectie	898.147
Toegang tot elektronische tijdschriften	82.018
Publicaties in <u>Scholarly Publications</u>	113.170
Omvang gedrukte collectie	5.264.992
Aanwinsten gedrukte boeken	29.289
Objecten in <u>Digital Collections</u>	504.671
Aantal <u>Collection Guides</u>	663

Gebruik

Uitleningen	111.459
Zoekacties in de <u>catalogus</u>	4.454.436
Raadplegingen e-books	1.388.948
Geraadpleegde artikelen in elektronische tijdschriften	5.143.761
Downloads van publicaties in <u>Scholarly Publications</u>	3.468.285
Bezoeken <u>Digital Collections</u>	748.124
Internationale gastonderzoekers en fellowships	22

Universiteit
Leiden

Universitaire Bibliotheken Leiden